

Warszawa, 8 lipca 2026

Sz. P. Marta Cienkowska
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Sz. P. Stefan Krajewski
Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Posłanki i Posłowie
Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

***List otwarty środowisk zajmujących się kulturą tradycyjną
i niematerialnym dziedzictwem kulturowym***

Szanowna Pani Minister,

Szanowny Panie Ministrze,

Szanowne Panie Posłanki i Panowie Posłowie,

z uznaniem przyjmujemy fakt, że w debacie publicznej pojawiła się gotowość przeznaczenia znaczących środków publicznych na wsparcie kultury ludowej i tradycyjnej. Od wielu lat zwracamy uwagę na niedostateczne finansowanie niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz potrzebę stworzenia stabilnych warunków jego ochrony i rozwoju.

Jednocześnie z rosnącym niepokojem obserwujemy przebieg prac nad poselskim projektem ustawy o zespołach ludowych. W toku konsultacji społecznych, w stanowiskach organizacji pozarządowych oraz podczas posiedzeń komisji sejmowych przedstawiono liczne uwagi krytyczne dotyczące projektu. W naszej ocenie wiele z nich nie zostało w sposób merytoryczny podjętych, a wręcz potraktowano je jako ogólne głosy poparcia, mimo że poważne zastrzeżenia zgłosiły również Biuro Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu oraz Rada Działalności Pożytku Publicznego.

Nasze wątpliwości nie dotyczą potrzeby wspierania zespołów ludowych. Są one ważnym elementem polskiego dziedzictwa kulturowego. Problem polega jednak na tym, że stanowią jedynie część znacznie szerszego środowiska depozytariuszy niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym kultury tradycyjnej i ludowej.

Żywe dziedzictwo współtworzą również twórcy ludowi, mistrzowie tradycji, rękodzielnicy, śpiewacy, muzycy, tancerze, praktycy tradycyjnych rzemiosł, różnorodne społeczności wiejskie

i miejskie, organizacje społeczne, instytucje kultury, muzea, edukatorzy, animatorzy kultury i lokalni liderzy, oraz liczne lokalne wspólnoty przekazujące wiedzę i umiejętności kolejnym pokoleniom. To właśnie różnorodność i współpraca tych środowisk stanowią największą wartość polskiej kultury tradycyjnej.

Konwencja UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, ratyfikowana przez Polskę w 2011 roku, stanowi, że przedmiotem ochrony są przede wszystkim przekazywane międzypokoleniowo zwyczaje i tradycje wspólnot, grup i – w niektórych przypadkach – jednostek, będących depozytariuszami żywego dziedzictwa. Nie wskazuje jednej uprzywilejowanej formy organizacyjnej ich działań, jak ma to miejsce w projektowanej ustawie, lecz zachęca państwa do tworzenia warunków sprzyjających rozwojowi całego ekosystemu praktyk, wspólnot i instytucji uczestniczących w przekazywaniu dziedzictwa.

Dlatego uważamy, że nowe instrumenty wsparcia powinny wzmacniać cały system ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wykorzystując doświadczenie i potencjał istniejących programów prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Narodowy Instytut Muzyki i Tańca, Narodowe Centrum Kultury, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Narodowy Instytut Kultury i Dziedzictwa Wsi oraz organizacje społeczne. W wielu przypadkach to właśnie zwiększenie finansowania istniejących programów pozwoliłoby skuteczniej wspierać depozytariuszy niż tworzenie nowych mechanizmów rejestracji działalności wybranej grupy w jednej, ogólnie określonej formie.

Łączne budżety wszystkich obecnie prowadzonych przez te instytucje programów są wielokrotnie mniejsze od proponowanej w ramach ustawy sumy 180 mln zł do wydania tylko w pierwszym roku jej obowiązywania, a ok. 35-40 mln zł w kolejnych latach – stanowi to olbrzymią dysproporcję. Wierzymy, że te środki z budżetu państwa można rozdysponować w sposób bardziej sprawiedliwy, równomierny i efektywny.

Obecna debata ujawniła również potrzebę szerszej refleksji nad miejscem niematerialnego dziedzictwa kulturowego w polskim systemie prawnym. Polska nadal nie posiada kompleksowej regulacji ustawowej dotyczącej ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, mimo że od piętnastu lat wdraża postanowienia Konwencji UNESCO z 2003 r.

Dlatego apelujemy o rozpoczęcie szerokiego dialogu z udziałem depozytariuszy, organizacji społecznych, instytucji kultury, badaczy i ekspertów nad stworzeniem długofalowej polityki państwa wobec niematerialnego dziedzictwa kulturowego, której elementem będzie przygotowanie kompleksowej ustawy o jego ochronie.

Nie oczekujemy szczególnego traktowania żadnej grupy depozytariuszy. Oczekujemy systemu, który będzie dostrzegał i wspierał całe bogactwo polskiego niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz wszystkich tych, którzy każdego dnia przekazują je kolejnym pokoleniom.

Deklarujemy gotowość do aktywnego udziału w pracach nad takim rozwiązaniem.

Apel ten kierujemy w przekonaniu, że najlepsze rozwiązania w zakresie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą powstać wyłącznie w dialogu państwa ze społecznościami depozytariuszy, organizacjami społecznymi, instytucjami kultury oraz środowiskiem naukowym.

Z poważaniem,

Inicjatorzy listu:

- Forum Muzyki Tradycyjnej
- Zarząd Główny Stowarzyszenia Twórców Ludowych

W kolejności podpisywania:

- Polska Sekcja Międzynarodowej Rady Stowarzyszeń Folklorystycznych, Festiwali i Sztuki Ludowej – Polska Sekcja CIOFF
- Katedra UNESCO ds. publicznych i globalnych procesów zarządzania niematerialnym dziedzictwem kulturowym Uniwersytetu Warszawskiego
- Śląski Związek Chórów i Orkiestr
- Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego
- Instytut im. Oskara Kolberga
- Lokalna Grupa Działania Północne Mazowsze
- Fundacja Muzyka Odnaleziona
- Stowarzyszenie Muzeów na Wolnym Powietrzu
- Dyrekcja Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego
- Dyrekcja Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Fundacja Kultury i Natury
- Bukowiańskie Centrum Kultury „Dom Ludowy” w Bukowinie Tatrzańskiej
- Związek Podhalań w Polsce im. Św. Jana Pawła II
- Małopolskie Centrum Kultury SOKÓŁ
- Towarzystwo Ochrony i Promocji Zawodów Ginących, Ilża
- Dolnośląskie Towarzystwo na Rzecz Kultury Ludowej
- Muzeum Kurpiowskie w Wachu
- Fundacja Akademia Źródeł